

تحلیل کارکرد بازارچه مرزی باجگیران

دکتر حسن کامران^۱، علی محمدپور^۲ و فرهاد جعفری^۳

چکیده

به منظور رشد و توسعه و پیشرفت مناطق مرزی و همچنین ارتقاء سطح امنیت مرزنشینان و جلوگیری از قاچاق کالا و مواد مخدر و مهاجرت مرزنشینان به شهرها و همچنین بالا بردن ضریب امنیت در مرزها که از اهداف بازارچه‌های مرزی بوده است، دستور ایجاد بازارچه مرزی باجگیران بر اساس مصوبه شماره ۸۰۰۱ ت ک مورخ ۱۳۷۲/۵/۲۴ هیات وزیران در مرز ایران و ترکمنستان داده شد. این بازارچه مرزی اولین بازارچه مرزی ایران در مرز خود با ترکمنستان بوده است. با وجود آنکه از اهداف اصلی این بازارچه‌ها جلوگیری از مهاجرت و قاچاق کالا بوده، ولی این بازارچه نتوانسته است به این اهداف خود برسد. بطوری که تاکنون فقط ۳ روستا از ۳۴ روستای دارای سکنه بخش از این بازارچه استفاده کرده‌اند. یعنی با دور شدن از مرکز بخش تأثیرات بازارچه کم و به صفر میرسد. هر چند که مردم روستاهای استفاده کننده، ایجاد بازارچه را مفید ارزیابی می‌کنند. در زمینه کاهش و یا جلوگیری از قاچاق نیز این بازارچه موفق عمل نکرده بلکه حتی باعث رونق قاچاق کالا از طریق معبر عمومی و رسمی کشور شده است. بطوری که اغلب روستائیان استفاده کننده از بازارچه به دلایل متعدد از پرداخت عوارض امتناع کرده و دور از چشم کارکنان بازارچه گمرک و نیروی انتظامی کالاها را وارد می‌کنند. این مقاله مستخرج از یک تحقیق میدانی است که با استفاده از منابع کتابخانه‌ای و همچنین کار میدانی از طریق مصاحبه با مسئولین و مردم محلی و همچنین استفاده از پرسشنامه‌های پخش شده در سطح روستاها و در نهایت با استفاده از مشاهدات محلی سعی در بررسی عملکرد بازارچه مرزی باجگیران در زمینه‌های کاهش مهاجرت و قاچاق کالا در منطقه باجگیران دارد.

کلیدواژگان: بازارچه مرزی، امنیت مرز، مناطق مرزی، باجگیران.

1. دانشیار دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران
2. دانشجوی دکتری جغرافیای سیاسی، دانشگاه تهران
3. کارشناس ارشد جغرافیای طبیعی

مقدمه

به عقیده جونز و وایلد، مناطق مرزی بعنوان مناطق حاشیه‌ای و توسعه‌نیافته شناخته می‌شوند. این حاشیه‌ای بودن گرچه می‌تواند معلول شرایط جغرافیایی مناطق مرزی باشد، اما خود پدیده مرزی بودن، بسیاری از امکانات و قابلیت‌های آن منطقه را مضمحل می‌سازد. آنان معتقدند که با برقراری مرز بین دو کشور، فضاهایی که به یکدیگر متصلند و تداوم فضایی را تأمین می‌کنند، از یکدیگر می‌گسلند و حاشیه‌ای می‌شوند. این حاشیه‌ای بودن، علت عقب ماندگی این نواحی است (Jones & Wild, 1994: 259-273). بر اساس مستندات، مطالعات و تحقیقات انجام شده در سالیان اخیر ملاحظه می‌شود که دلیل وجود اهمیت و حساسیت‌های ویژه مناطق مرزی، توجه خاصی در جهان به مطالعات آمایش این مناطق معمول شده‌است که می‌توان آن را در دو جنبه علمی و عملی مد نظر قرارداد.

از جنبه علمی، نتایج مطالعات انجام‌شده نشان می‌دهد که کشورهای با مساحت گسترده و وسیع مانند ایران، دارای تفاوت‌ها و عدم تعادل‌های منطقه‌ای و فضایی مشهودی بین مناطق مرکزی و مرزی می‌باشند که این عدم تعادل‌ها، تأثیرات عمده‌ای در دو جهت بر جای گذاشته‌است: یکی حرکت توسعه را با کندی مواجه ساخته و در مرحله بعد نیز به گسترش ناامنی در مناطق مرزی منجر شده و کل نظام توسعه، امنیت و مدیریت این مناطق را تحت تأثیر قرار داده‌است. از جنبه عملی نیز کشورهای بی‌مساحت که درگیر مسایل ناامنی در مناطق مرزی خود بوده‌اند، دریافته‌اند که عمده‌ترین مسایل مربوط به این ناامنی‌ها، ناشی از شرایط توسعه‌نیافتگی و پیامدهای تبعی آن بوده‌است. به عبارت دیگر شرایط فقر و تنگدستی در این مناطق می‌تواند محیط مناسبی جهت بروز ناامنی‌ها و تحریک دشمنان در بهره‌برداری از سرپل‌های موجود آمده در این مناطق گردد (عندلیب، ۱۳۸۰: ۱-۲).

جمهوری اسلامی ایران دارای همسایگان متعدد و مرزهای مشترک طولانی با کشورهای همسایه می‌باشد. در طول نوار مرزی موجود افراد بومی سکونت دارند که از گذشته‌های دور از طریق تبادل کالا با اشخاص آن سوی مرز نیازمندیهای خود را برطرف می‌نمودند. از سوی دیگر مشاهدات انجام شده نشان می‌دهد که در اکثر مناطق مرزی کشور افراد ساکن فاقد امکانات رفاهی و توسعه‌ای مناسب بوده‌اند و این باعث افزایش مهاجرت مردم این مناطق و همچنین رواج قاچاق در بین آنها شده است. بنابراین، می‌بایست با عوامل اصلی ناامنی بطور بنیادی مقابله و ریشه‌های آن را از درون نابود کرد و از طریق قدرت دفاع و پایداری امنیت مناطق مرزی را فزونی بخشیده و تأثیرات فضایی مربوطه را مورد توجه قرار داد. مسئولین ج.ا. ایران نیز برای مهار این

پدیده‌ها سعی در ایجاد اشتغال و توسعه اقتصادی اجتماعی این مناطق دارند و به همین منظور نیز بازارچه مرزی مطرح شده است.

سابقه مبادلات مرزی

مناطق مرزی کشور پیوسته از قدیم به لحاظ موقعیت جغرافیایی، مناسبت‌های قومی و سوابق تاریخی، منشاء انجام پاره‌ای ارتباطات و مبادلات مرزی میان ساکنین دو سوی نوار مرزی بوده‌اند. ناتوانی‌های بالقوه طبیعی و اقتصادی این مناطق، خصوصاً در بخشهای صنعت و کشاورزی، به دولت‌های وقت اجازه می‌داده که به لحاظ محرومیت‌زدایی، ایجاد اشتغال، نگهداشت جمعیت و ممانعت از تخلیه مناطق مرزی و وقوع قاچاق تمهیداتی را در مبادلات بازرگانی نواحی مرزی لحاظ نمایند.

کشورهای همسایه در گذشته‌های نه چندان دور به علت عدم دسترسی به جاده، وسایل حمل و نقل و دوری از مراکز تجاری داخلی، بیشتر مایحتاج خود را به شکل پایاپای با اهالی مرزنشین کشور مبادله می‌کردند که به مرور زمان به دلیل مرزبندیهای فیزیکی دولت‌ها، پیدایش بحث تابعیت دولت‌ها به شکل حقوقی و...، تردها در بحث تهارتی معنی و مفهوم خود را به شکل آسان از دست داد و حساسیت تردهای مرزی را دو چندان کرد که باعث وضع مقررات خاص و ویژه در خصوص مبادله کالا و تردد بین کشورها گردید. در چنین شرایطی، به منظور قانونمند کردن تردها و تهارت مرزی و نیز رسیدن به اهدافی همچون تثبیت و پایدار نمودن امنیت در مناطق مرزی، ایجاد اشتغال برای ساکنان مناطق، فروکش کردن مبادله قاچاق کالا، جلوگیری از مهاجرت، کمک به معیشت مرزنشینان و تقویت زیرساختها، بازارچه‌های مرزی به عنوان بهترین مکانیسم وامکان برآورد موارد فوق تشکیل گردید (روزنامه کیهان، ۱۳۸۲).

تجربیات جهانی نشان می‌دهد که توسعه مبادلات مرزی در قالب‌های قانونمند و تسهیل شده آن می‌تواند محرک خوبی برای افزایش مبادلات رسمی، شکوفایی مزیت‌های نسبی، گسترش همکاری‌های بین‌المناطق، توسعه بازارهای بین‌منطقه‌ای، تثبیت قیمت‌ها، جهت‌دهی سودهای تجاری، افزایش اشتغال، درآمد و رفاه برای جامعه مرزنشین باشد. درحقیقت از طریق اصلاح این عوامل است که امنیت مرزی تامین می‌شود و با رعایت قوانین و مقررات گمرکی حقوق حقه دولت در نواحی مرزنشین تحقق می‌یابد و بازرگانی رسمی کشور از دست اندازی عاملان قاچاق مصون می‌ماند. دولت ویتنام با اهمیت دادن به کار بازارچه‌های مرزی و توجه ویژه در اداره امور آنها، موجب شده است که قابلیت‌های اقتصادی مناطق دورافتاده و محروم مرزی شکوفا شود و در

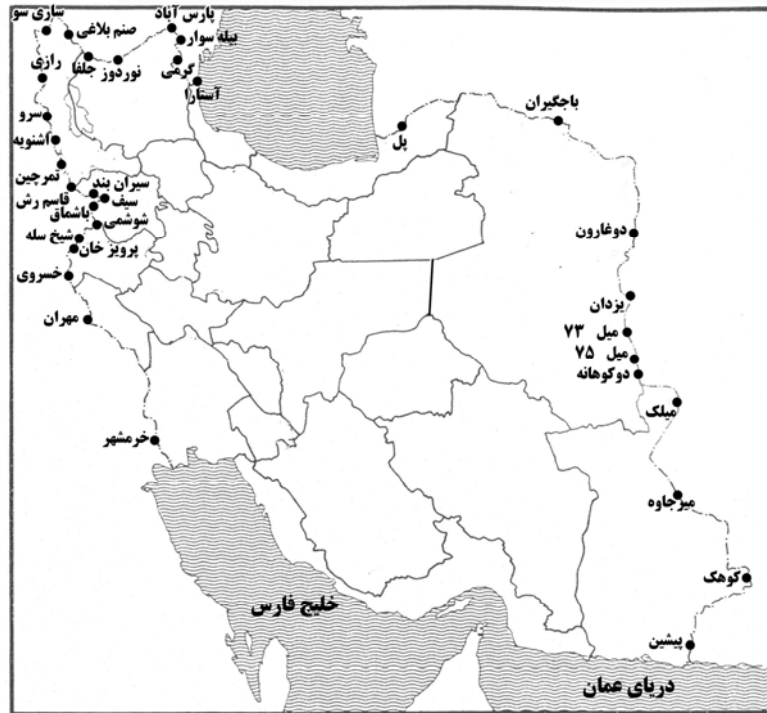
راستای رونق اقتصادی، تامین رفاه و بالاخره تثبیت جمعیت، برقراری امنیت و دفاع از حدود و ثغور کشور ممکن گردد (مؤسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی، ۱۳۸۴: ۱۱۸-۱۱۷).

در ایران در سال ۱۳۳۱ و بدنبال آن در سال ۱۳۴۴، نحوه فعالیت تجاری مرزنشینان صراحتاً در قانون مبادلات مرزی مستتر شده و بر اساس تبصره الحاقی ماده ۴ این قانون به سال ۱۳۴۸، امکان تشکیل شرکت‌های تعاونی مرزی پدید آمد. بر حسب این قانون، ساکنین مناطق مرزی می‌توانستند کالاهای مجاز غیر مشروط خود را در مقابل صدور کالا وارد نموده و با پرداخت حقوق گمرکی و سود بازرگانی، عوارض و هزینه‌های گمرکی و بالاخره با واگذاری حق ثبت سفارش، کالاهای خود را از گمرک ترخیص نمایند (محمودی، ۱۳۷۹: ۱۸).

در سالهای بعد از پیروزی انقلاب اسلامی، با بروز جنگ تحمیلی، محاصره اقتصادی، محدودیت‌های وارداتی، افزایش خودافزایی قیمت‌ها و محدود شدن فعالیتهای اقتصادی، ساکنین نواحی مرزی مجدداً به استفاده از مزایای قانون مبادلات مرزی روی آورده و مبادلات مرزی را رونق دادند. از سال ۱۳۶۱ مرزنشینان تعاونی‌های مرزنشین را تاسیس و این تعاونی به نیابت از طرف اعضا به واردات و صادرات کالاهای مجاز تعیین شده اقدام نمودند (همان: ۲۱). بازارچه مرزی نیز به عنوان نهاد نوینی که توانایی حل بسیاری از مشکلات مناطق مرزی را دارا می‌باشد از اواسط دهه ۱۳۶۰ شمسی ذهن بسیاری از سیاست‌گذاران و مسؤولان محلی را به خود مشغول نمود. تا اینکه اولین بازارچه مرزی به دنبال پروتکلی با مقامات کشور ترکیه در محل بازار ساری سو در مرز بازرگان در سال ۱۳۶۷ تاسیس شد (وزارت اقتصاد و امور دارایی، ۱۳۷۹: ۵-۴). این بازارچه به دلایل مختلف به ویژه ایرادات قانونی که گمرک به‌نحوه عملکرد بازارچه مزبور برخلاف مقررات جاری صادرات واردات کشور و همچنین اهداف تاسیس بازارچه‌های مرزی گرفت در اواخر سال ۱۳۶۸ تعطیل شد (همان: ۷-۶). دوره دوم فعالیت‌های بازارچه‌های مرزی از سال ۱۳۶۹ تا ۱۳۷۳ و به دنبال مذاکرات استاندار آذربایجان غربی و استاندار استان وان ترکیه و با تاسیس بازارچه مرزی رازی و سرو آغاز شد و بدنبال آن اقدامات جهت احداث بازارچه‌های مرزی در چندین استان کشور انجام گرفت (همان: ۸). روند قانونی نمودن بازارچه‌های مرزی با تصویب آئین نامه تشکیل بازارچه‌های مرزی در تاریخ ۷۱/۵/۲۰ توسط هیات وزیران آغاز شد. و با تصویب ماده ۱۲ آئین نامه اجرایی قانون مقررات صادرات و واردات مصوب سال ۱۳۷۳ و نهایتاً مصوبه مهم مورخ ۱۳۷۴/۱۰/۱۲ هیات وزیران ادامه یافت (کمیسیون اقتصاد هیات دولت، مصوبه ۱۸۲۷۵ ت ۲۱۳ هیات محترم وزیران در تاریخ ۷۱/۵/۲۰).

در حال حاضر در مرزهای کشور حدود ۴۳ بازارچه مرزی وجود دارد که استان آذربایجان شرقی ۲ بازارچه، آذربایجان غربی ۷ بازارچه، اردبیل ۳، بازارچه، بوشهر ۲ بازارچه، خراسان ۶ بازارچه،

خوزستان ۲ بازارچه، سیستان و بلوچستان ۵ بازارچه، کردستان ۳ بازارچه، کرمانشاه ۵ بازارچه، گلستان یک بازارچه، گیلان یک بازارچه، هرمزگان ۵ بازارچه و استان ایلام نیز یک بازارچه مرزی در مرزهای خود با کشورهای اطراف دارند (وزارت بازرگانی، مرداد ۱۳۸۰: سی و یک و دفتر هماهنگی اقتصادی استانداریهای وزارت کشور).

نقشه (۱): پراکندگی جغرافیایی مهمترین بازارچه‌های مرزی ایران

تعریف و اهداف بازارچه‌های مرزی

بر اساس ماده ۲۲ آیین نامه اجرایی قانون مقررات و صادرات و واردات بازارچه مرزی محوطه‌ای است محصور واقع در نقطه صفر مرزی و در جوار گمرکات مجاز به انجام تشریفات ترخیص کالا یا مکانهایی که طبق تفاهم نامه‌های منعقد شده بین جمهوری اسلامی ایران و کشورهای همجوار تعیین می‌شود. اهالی دو طرف مرز می‌توانند کالاها و محصولات مورد نیاز را با رعایت مقررات صادرات و واردات ضوابط مقرر در این ماده برای داد و ستد در این بازارچه عرضه نمایند (همان: بیست و چهار). هدف از ایجاد بازارچه‌های مرزی جلوگیری از مهاجرت مرزنشینان، کاهش قاچاق، رفع نیازمندی‌های مرزنشینان و در نهایت توسعه اقتصادی و اجتماعی مناطق محروم

مرزی بوده است. از جمله اهداف دیگر این بازارچه‌ها اهداف امنیتی برای افزایش ضریب امنیتی مناطق مرزی، با تاکید بر اصل تجمیع فعالیت‌ها و تحکیم روابط عاطفی مرزنشینان دو کشور همجوار بوده است (همان).

در بازارچه‌های مرزی ارگانهای مختلفی فعالیت می‌کنند. گمرک مسئول اعمال مقررات ورود و خروج کالا است، وزارت بازرگانی ثبت آماری کالاها را بعهدہ دارد، مؤسسه استاندارد مسئول کیفیت کالاهاست (که البته مؤسسه استاندارد در تمام بازارچه‌ها نماینده ندارد)، نیروی انتظامی مسئول امنیت بازارچه‌هاست و مدیریت بازارچه و هماهنگی دستگاههای فعال و در بازارچه‌ها نیز برعهده استانداری می‌باشد.

بازارچه مرزی باجگیران

به منظور رشد و توسعه و پیشرفت مناطق مرزی و همچنین ارتقاء سطح امنیت مرزنشینان و جلوگیری از قاچاق کالا و مواد مخدر و مهاجرت مرزنشینان به شهرها و همچنین بالا بردن ضریب امنیت در مرزها که از اهداف بازارچه‌های مرزی بوده است، دستور ایجاد بازارچه مرزی باجگیران بر اساس مصوبه شماره ۸۰۰۱ ت ک مورخ ۱۳۷۲/۵/۲۴ هیات وزیران در مرز ایران و ترکمنستان داده شد. این بازارچه مرزی اولین بازارچه مرزی ایران در مرز خود با ترکمنستان بوده است.

بازارچه مرزی باجگیران از سال ۱۳۷۲ کار ساختمانی آن توسط دفتر اقتصادی استانداری خراسان آغاز و در نقطه صفر مرزی ایران کلنگ آن به زمین زده شده و درزمینی در حدود ۲۰۰۰ متر مربع و زیر بنایی در حدود ۱۵۰۰ متر مربع شامل ۲۵ غرفه رستوران، نمازخانه و دستشویی احداث گردید و در نوروز سال ۱۳۷۵ توسط وزرای خارجه ایران و ترکمنستان و مسئولین استان خراسان افتتاح گردید (فرمانداری قوچان، مرداد ۱۳۷۷: ۷).

شیوه اعمال مدیریت در این بازارچه متشکل از مدیران ستادی استانداری خراسان شامل معاونت سیاسی - امنیتی و معاونت اداری - مالی مدیر کل دفتر اقتصادی و مدیرکل امور سیاسی شکل گرفت و طی سالهای گذشته از طریق انتخاب مدیر عامل توسط اعضاء هیات مدیره فوق الذکر و تشکل سازمان بازارچه‌های مرزی اعمال مدیریت می‌گردد (همان).

این بازارچه تا سال ۱۳۷۸ دارای مصوبه خاص به شماره ۵۰۹۷۳ - ۱۱۴۴۳ ه مورخ ۱۳۷۶/۳/۵ بوده است. بر اساس این مصوبه، بازارچه مرزی باجگیران به دلیل اهمیت کشورهای آسیای مرکزی، برای ایران دارای شرایط خاص بوده و نسبت به سایر بازارچه‌های مرزی کشور دارای امتیازاتی بوده است. در سال ۱۳۷۶ کالاهایی که از طریق بازارچه مرزی باجگیران وارد می‌شد، به ۳ دسته تقسیم شدند.

الف) ماشین آلات که دارای سقف محدود ولی از معافیت کامل عوارض برخوردار بود.
 ب) کالاهای ممنوع الورد (بجز کالاهای ممنوع شرعی) تا سقف ۵۰۰ هزار دلار آزاد بود.
 ج) کالاهای مجاز (کالاهایی که مجاز به اخذ مجوز نیست) و کالاهای مجاز مشروع (کالاهایی که نیاز به اخذ مجوز می‌باشد) که شامل ۲۸ قلم کالا می‌شده تا سقف یک میلیون دلار بوده است (وزارت بازرگانی، مصوبه ۳۳۲۲۱ مورخ ۷۷۵۱۸).
 بر اساس مصوبه شماره ۳۳۲۲/۱ مورخ ۱۳۷۷۸/۵/۱۸ وزارت بازرگانی سقف بند الف) به دو میلیون دلار، بند ب) به یک میلیون دلار و بند ج) به دو میلیون دلار افزایش یافت (همان). در سال ۱۳۷۸ نیز بنا به مصوبه ۳۳۳/۹۲ وزارت بازرگانی این بازارچه تسهیلات خاص خود را از دست داده و در ردیف سایر بازارچه‌های مرزی کشور قرار گرفت (همان: مصوبه ۳۳۳۹۲).

عملکرد بازارچه مرزی باجگیران

بازارچه مرزی باجگیران رسماً از فروردین ماه ۱۳۷۵ افتتاح گردید، ولی به علت پاره‌ای از مشکلات و آماده نبودن بازارچه طرف مقابل عملاً فعالیت خود را از سه ماهه اول سال ۱۳۷۶ آغاز کرد (فرمانداری قوچان، پیشین: ۸). در سال ۱۳۷۵ میزان صادرات کالا از طریق بازارچه ۱۸۵۶۹۴ دلار بوده است که تقریباً به همین میزان واردات کالا داشته است.
 عملکرد بازارچه باجگیران در سال ۱۳۷۶ بسیار خوب بوده است، بطوری که توانسته است ۶۷/۶٪ سقف مصوب آنرا که ده میلیون دلار بوده است جذب کند. در سال ۱۳۷۶ میزان صادرات کالا از طریق بازارچه ۱۵۷۳۷۵۸/۷ دلار و میزان واردات آن ۵۱۸۲۲۰/۱/۶ دلار بوده است. در این سال میزان واردات کالاها بسیار بیشتر از صادرات آن بوده است. در سال ۱۳۷۷ عملکرد بازارچه نسبت به سقف مصوب (۱۰ میلیون دلار) به ۸۲/۶۹٪ می‌رسد و نسبت به سال ۷۶ عملکرد آن بهتر می‌شود. در این سال میزان واردات کالا از طریق بازارچه ۳۲۹۹۶۷۸/۴ دلار و صادرات آن ۴۹۶۹۰۹۳/۴ دلار بوده است و تراز بازرگانی آن برخلاف سال ۷۶ مثبت می‌شود. در سال ۱۳۷۸ عملکرد بازارچه مرزی نسبت به سال ۷۷ تغییر چندانی از نظر صادرات گذاشته است، ولی از نظر واردات با کاهش تقریباً یک میلیون دلاری مواجه شده است. در سال ۷۸ میزان صادرات ۴۷۴۶۸۵۵/۴ دلار و میزان واردات کالا از طریق بازارچه ۲۳۵۴۷۶۰/۸ دلار بوده است و عملکرد بازارچه نسبت به سقف مصوب (ده میلیون دلار)، ۷۱/۰۱٪ بوده است که نسبت به سال ۷۷ کاهش کمی را نشان می‌دهد.
 عملکرد بازارچه مرزی باجگیران از سال ۷۹ به بعد دارای یک کاهش خیلی زیاد در صادرات و واردات کالا می‌شود. در سال ۷۹ عملکرد بازارچه نسبت به سقف مصوب فقط ۱۸/۶٪ بوده است و

میزان صادرات آن ۱۴۹۳۸۶۱ دلار و واردات آن ۳۶۵۰۹۵/۳ دلار بوده است. در سال ۸۰ نیز حتی نسبت به سال ۷۹ یک کاهش را نشان می‌دهد. در این سال سقف بازارچه بخاطر عملکرد نامطلوب آن در سال ۷۹ به ۵ میلیون دلار کاهش یافته است. میزان صادرات حدود یک میلیون دلار و میزان واردات نیز حدود ۷۳۰ هزار دلار بوده است و عملکرد بازارچه نسبت به سقف مصوب ۳۴/۶٪ بوده که نشانه نامطلوب بودن عملکرد آن بوده است، بخاطر اینکه از ۵۰٪ کمتر بوده است. اما از سال ۸۱ با برطرف شدن بعضی از مشکلات بوجود آمده به بعد بازارچه روند بهبودی را در پیش گرفته و ما شاهد افزایش مبادلات در این بازارچه هستیم.

بطور کلی عملکرد بازارچه مرزی باجگیران از زمان بازگشایی تا پایان سال ۱۳۷۸ همواره رو به افزایش و مطلوب بوده است و از سال ۱۳۷۹ به بعد این بازارچه دچار رکود شده و عملکرد آن کاهش یافته است، بطوری که سقف آن از ۱۰ میلیون دلار به ۵ میلیون دلار کاهش یافته است، ولی باز از سال ۸۱ روند افزایشی را در پیش می‌گیرد.

از جمله اقلام مهم صادراتی در سال ۷۵ و ۷۶ از طریق بازارچه باجگیران انواع مرکبات، سیب درختی، پیاز، سیب زمینی، موکت، لوستر، ساعت دیواری، میز تلویزیون، پلاستیک‌جات و مواد غذایی مانند بیسکویت، کیک، آجیل و خشکبار، رب گوجه فرنگی، و... بوده است که به کشورهای ترکمنستان، ازبکستان، تاجیکستان، قرقیزستان و قزاقستان صادر شده است.

در سالهای اخیر نیز مهمترین اقلام صادراتی را موکت، میز تلویزیون، سیمان بجنورد، مواد غذایی و... تشکیل داده (مصاحبه با مدیر بازارچه باجگیران اسفندماه ۱۳۸۰) که متأسفانه، نه در قبل و نه اکنون این کالاها هیچ تناسبی با منابع و ظرفیت‌های تولیدی منطقه باجگیران و حتی استان خراسان نداشته است.

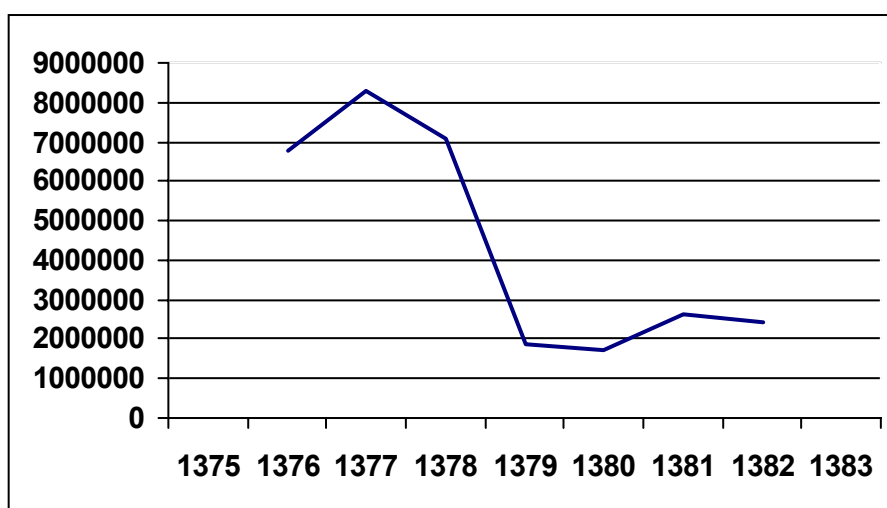
جدول (۱) عملکرد بازارچه مرزی باجگیران طی سالهای ۱۳۷۵-۱۳۸۴

ردیف	سال	سقف مبادلات تصویبی (دلار)	صادرات (دلار)	واردات (دلار)	جمع صادرات و واردات (دلار)	عملکرد نسبت به سقف مصوب
۱	۱۳۷۵	-	۱۸۵۶۹۴	-	-	-
۲	۱۳۷۶	۱۰۰۰۰۰۰	۱۵۷۳۷۵۹	۵۱۸۲۲۰۱	۶۷۵۵۹۶۰	٪۷۶/۶
۳	۱۳۷۷	۱۰۰۰۰۰۰	۴۹۶۹۰۹۳	۳۲۹۹۶۷۸	۸۲۶۸۷۷۱	٪۸۲/۶۹
۴	۱۳۷۸	۱۰۰۰۰۰۰	۴۷۴۶۸۵۵	۲۳۵۴۷۶۰	۷۱۰۱۶۱۶	٪۷۱/۰۱
۵	۱۳۷۹	۱۰۰۰۰۰۰	۱۴۹۳۸۶۱	۳۶۵۰۹۵	۱۸۵۸۹۵۶	٪۱۸/۵۹
۶	۱۳۸۰	۵۰۰۰۰۰۰	۱۰۰۰۰۰۰	۷۳۰۰۰۰۰	۱۷۳۰۰۰۰	٪۳۴/۶
۷	۱۳۸۱	۵۰۰۰۰۰۰	۱۵۴۲۴۰۶	۱۰۹۸۴۴۲	۲۶۴۰۸۴۸	٪۵۲/۸
۸	۱۳۸۲	۵۰۰۰۰۰۰	۱۲۶۸۰۲۵	۱۱۶۱۳۴۱	۲۴۲۹۳۶۶	٪۴۸/۵
۹	۱۳۸۳	۵۰۰۰۰۰۰	۱۴۶۷۸۲۵	-	-	-
۱۰	۱۳۸۴	۵۰۰۰۰۰۰	۴۴۰۸۲۰۹	-	-	-

منبع: بازارچه مرزی باجگیران - ثبت آمار و سازمان بازارچه‌های مرزی خراسان

واردات کالاها از طریق این بازارچه نیز معمولاً کالاهای لوکس و آرایشی، پارچه و متقال، لوازم صوتی و تصویری، تیلور، چرخ خیاطی، دستگاه ظهور عکس و... بوده‌است (همان). که این کالاها نیز با نیازهای اساسی کشور همخوانی نداشته و حتی تولیدی کشور ترکمنستان و دیگر کشورهای آسیای مرکزی نیز نمی‌باشد.

نمودار (۱) جمع صادرات و واردات بازارچه مرزی باجگیران طی سالهای ۱۳۷۵-۱۳۸۰

بازارچه مرزی باجگیران افزایش اشتغال، کاهش مهاجرت و قاچاق کالا

مرزهای کشور همواره محل داد و ستد کالا (قاچاق) بوده است. ساکنان مناطق مرزی اغلب افرادی هستند که زمینه‌های مساعد برای اشتغال سالم نمی‌یابند و به همین جهت به قاچاق و فعالیت‌های غیرقانونی برای کسب درآمد روی می‌آورند. آن گروه از ساکنان مناطق مرزی که خواستار کسب درآمدهای مناسب از فعالیت‌های سالم اقتصادی بوده‌اند، اغلب به لحاظ نیافتن زمینه‌های اشتغال مولد، این مناطق را رها کرده و به حاشیه شهرها مهاجرت می‌کنند. مهاجرت ساکنان مناطق مرزی و قاچاق کالا در این مناطق غالباً زمینه را برای از بین بردن صلح و امنیت فراهم می‌سازد. مهاجرت باعث تخلیه مناطق مرزی و همچنین بهم خوردن ترکیب سنی و جنسی در این مناطق شده و از نظر حفظ امنیت و تمامیت ارضی کشورها اهمیت زیادی دارد. با این حال اگر زمینه اشتغال مناسب در این نواحی برای جمعیت فعال فراهم نشود، نمی‌توان مانع از مهاجرت ساکنان مناطق مرزی شد. بازارچه‌های مرزی نیز با هدف جلوگیری از مهاجرت افزایش اشتغال، مرزنشینان، کاهش قاچاق، رفع نیازمندیهای مردم مناطق مرزی و در نهایت بالا بردن ضریب امنیتی این مناطق از طریق توسعه اقتصادی و اجتماعی ایجاد شده‌اند.

افزایش اشتغال

بازارچه‌ها به دو طریق می‌توانند در افزایش سطح معیشت مرزنشینان مؤثر باشند. یکی از طریق افزایش اشتغال و درگیری مستقیم در فعالیت‌های بازارچه‌ها؛ و راه دوم از طریق واگذاری امتیازات مرزنشینی به دیگر فعالان بازارچه است. این کار در برخی استانها انجام شده و در برخی یا انجام نشده و یا در شرف انجام است. بازگشایی مرز باجگیران باعث ایجاد فرصت‌های جدید شغلی همچون خدمات، رانندگی، غرفه داری، کارگری، نمایندگی‌های سیاسی و اقتصادی و شرکت‌های مختلف حمل و نقل، بیمه، مهمانداری، مبادله ارز و... شد. در این زمینه بازارچه مرزی باجگیران نیز بطور مستقیم حدود یکصد فرصت شغلی و چندین فرصت شغلی نیز بطور غیر مستقیم در منطقه ایجاد کرده است.

مهاجرت

امروزه یکی از خطراتی که امنیت مناطق مرزی را تحدید می‌کند. مهاجرت مرزنشینان و از این مناطق است. تخلیه جمعیتی این مناطق و بهم خوردن ترکیب آن ضریب امنیت مناطق مرزی را کاهش داده است. علت و انگیزه‌های مهاجرت مختلف است ولی عمده‌ترین دلیل مهاجرت روستائیان و بویژه مناطق مرزی اقتصادی است. آن گروه از ساکنان مناطق مرزی که خواستار

کسب درآمدی مناسب از راه فعالیت‌های سالم اقتصادی بوده‌اند، اغلب به لحاظ نیافتن زمینه‌های اشتغال مولد، این مناطق را رها کرده و به حاشیه شهرها مهاجرت می‌کنند. در منطقه مرزی باجگیران حدود ۱۳۳۵۸ نفر زندگی می‌کنند که از این جمعیت ۱۲۷۱۳ نفر روستایی و ۶۴۵ نفر نیز شهری هستند (مرکز آمار، سرشماری نفوس و مسکن، ۱۳۷۵). منطقه باجگیران ۸۰٪ آن را کوهستان تشکیل می‌دهد و روستاهای بخش نیز بسیار پراکنده هستند و اغلب این روستاها در دره‌ها مستقر شده‌اند. بطوری که به دلیل کوهستانی بودن تا ۲۵ کیلومتری مرز فقط ۳ روستا و خود شهر باجگیران قرار گرفته‌اند و در این روستاها نیز بیش از ۹۰٪ مردم دامدارند (اداره جهاد کشاورزی قوچان، دفتر طرح و برنامه، ۱۳۸۰).

جدول (۲) تغییرات جمعیت شهر باجگیران در طی سالها ۸۰-۱۳۳۵

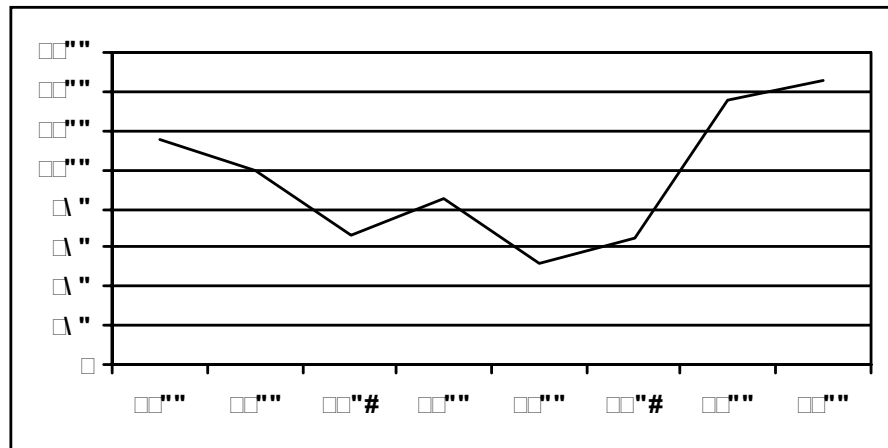
متوسط رشد سالانه (به درصد)						جمعیت							
-۸۰	-۷۵	-۷۰	-۶۵	-۵۵	-۴۵	۱۳۸۳	۱۳۸۰	۱۳۷۵	۱۳۷۵	۱۳۶۵	۱۳۵۵	۱۳۴۵	۱۳۳۵
۱۳۷۵	۱۳۷۰	۱۳۶۵	۱۳۵۵	۱۳۴۵	۱۳۳۵	۱۳۸۳	۱۳۸۰	۱۳۷۵	۱۳۷۵	۱۳۶۵	۱۳۵۵	۱۳۴۵	۱۳۳۵
۱۵/۹۲	۴/۶۹	-۹/۶۹	-۲/۵۰	-۲/۹۲	-۱/۴۴	۱۴۵۰	۱۳۵۰	۶۴۵	۵۱۳	۸۵۴	۶۶۷	۹۹۶	۱۱۵۱

منبع: مرکز آمار ایران، جمعیت شهرهای ایران طی دوره ۴۰ ساله (۷۵-۱۳۳۵)، ۱۳۷۹

در بعد از بازگشایی مرز و بعد از شروع فعالیت بازارچه‌های مرزی باجگیران با وجود اینکه در اغلب روستاهای بخش کارت پیمانه توزیع شده است ولی فقط روستاهای شمخال، بردر، قره‌چقه و خود مردم شهر باجگیران از تسهیلات آن استفاده کرده‌اند و تاکنون هیچ یک از روستاهای بخش از این تسهیلات استفاده نکرده‌اند (مصاحبه با بخشدار باجگیران، فروردین ۱۳۸۱). استفاده‌کنندگان این روستاها از تسهیلات بازارچه نیز اغلب زنان بوده و معمولا کالاها را برای دلالان محلی و سرمایه‌داران و تجار شهری به دلیل فقر سرمایه در قبال دریافت پول ناچیزی وارد می‌کنند. علاوه بر این عده‌ای نیز در انجام کار تخلیه و بارگیری و امور خدماتی در بازارچه مشغول به کار شده‌اند. شورای روستایی این روستاها و همچنین مسئولین و کارشناسان بخشداری اعتقاد دارند که بازارچه مرزی فقط باعث کاهش مهاجرت در این روستاها و شهرهای باجگیران شده‌اند و در بقیه روستاهای بخش نه تنها با کاهش جمعیت روبرو نبوده بلکه به دلیل خشکسالی مهاجرتها افزایش بیشتری نیز یافته است (مصاحبه با مدیر بازارچه، مدیر گمرک و بخشداری باجگیران، فروردین ۱۳۸۱).

۱. آمار سال ۱۳۸۰ و ۱۳۸۳ بر اساس گفته‌های بخشداری و مسئولین ثبت احوال بخش باجگیران آورده شده است

نمودار (۲) تغییرات جمعیتی شهر باجگیران طی دوره ۴۸ ساله (۱۳۸۳-۱۳۳۵)

پس به طور کلی می‌توان گفت که بازارچه مرزی باجگیران فقط توانسته است مردم خود شهر باجگیران و روستاهای نزدیک بخش را جذب کند و در جذب مردم بقیه روستاها ناموفق بوده است. هر چند با ایجاد اشتغال برای مردم این سه روستا همراه باجگیران (مرکز بخش) تا حدودی در کاهش مهاجرت این روستاها و شهر باجگیران مثبت عمل کرده است.

قاچاق کالا

قاچاق کالا دامنه وسیعی از فعالیت را شامل می‌شود ولی در کل همه آنها و خصیصه مشترک دارند:

- (۱) بدون مجوز یعنی خلاف مقررات و قوانین هستند
- (۲) افراد با انگیزه کسب سود بیشتر از فعالیت‌های رسمی اقدام به این گونه فعالیت‌ها می‌کنند (شکیبایی و احمدی، ۱۳۷۸: ۱۶۸).

در حال حاضر قاچاق کالا یکی از معضلات اقتصادی کشور بوده که مورد بحث و مناقشه، مسئولان قرار گرفته است. در همین خصوص نیز در نهاد ریاست جمهوری کشور، ستادی به ریاست وزیر کشور و عضویت فرمانده نیروی انتظامی، نماینده وزارت اطلاعات و مدیر کل مبارزه با قاچاق کالا در نیروی انتظامی گمرک و... تشکیل گردیده است که طبق دستورالعمل شماره ۷۳-۱۵۲۸ م مورخ ۱۹/۳/۱۳۷۳ مقام ریاست جمهوری فعالیت می‌کند (محمودی، علی. پیشین: ۱۴۰).

در منطقه مرزی باجگیران به تائید مسئولین محلی بخش باجگیران و همچنین کارشناسان استانداری خراسان تاکنون شاهد قاچاق مرزنشینان خارج از مبادی ورودی نبوده‌ایم و یا بسیار کم گزارش شده است (سالانه ۱۰ مورد). و عمده‌ترین قاچاقی که صورت گرفته از مبادی ورودی و توسط مسافری و رانندگان انجام گرفته‌است.

بازارچه مرزی باجگیران که یکی از دلایل ایجاد آن کاهش قاچاق کالا بوده است نیز به نوعی در بعد از کاهش رونق آن باعث نوعی قاچاق کالا شده که اصطلاحاً به قاچاق قانونی معروف شده است. روستائینی که کالاها را برای دلالت محلی و سرمایه‌داران و تجار شهری وارد می‌کنند برای اینکه به حقوق خود برسند از دادن عوارض گمرکی امتناع ورزیده و گمرک نیز به دلیل کمبود نیرو و نیروی انتظامی نیز به دلایل دیگر فقط به مشاهده این صحنه‌ها می‌پردازند. این افراد را که اغلب زنان تشکیل می‌دهند، در صورت مقاومت و جلوگیری نیروهای بازارچه و گمرک با آنها درگیر شده و با دادن فحش‌های رکیک، و به زور کالاها را خود را وارد می‌کنند. این مردم به دلیل فقر اقتصادی و برای اینکه مزد کار خود را دریافت کنند باید کالاها را بدون دادن حق عوارض وارد کنند و گرنه به حقوق خود نمی‌رسند. مزدی که در قبال با این کار دریافت می‌کنند بسیار ناچیز بوده و روزانه اگر عوارض نپردازند حدود ۲۰۰۰ تومان می‌گیرند (مشاهدات محقق و مصاحبه با مردم محلی). به طور کلی هر چند از اهداف ایجاد بازارچه‌ها جلوگیری از قاچاق کالا بوده است ولی در منطقه باجگیران نه تنها موفق به کاهش قاچاق نشده حتی بعد از حذف امتیازات بازارچه، شاهد گسترش قاچاق نیز بوده‌ایم.

دلایل کاهش رونق و رکود و رونق دوباره بازارچه باجگیران

۱- کوهستانی بودن منطقه باجگیران و پراکندگی روستاها: بیش از ۸۰٪ منطقه باجگیران را کوهستان تشکیل می‌دهد. این بخش دارای ۲۴ روستای بالای بیست خانوار بوده و روستاهای این منطقه بیشتر در مناطق دشتی این بخش پراکنده شده‌اند. کوههای این منطقه به سمت مرز دارای ارتفاعات و دره‌هایی صعب‌العبور می‌شود بطوری که تا ۲۵ کیلومتر مرز فقط خود شهر باجگیران با جمعیت حدود ۱۰۰۰ نفری و سه روستای شمخال، قره‌چقه و بردر قرار دارند. مردم این روستاها به رغم اینکه دارای کارت پیمانه‌وری شده‌اند ولی از بازارچه مرزی باجگیران استفاده نمی‌کنند. تاکنون فقط ۳ روستای شمخال، بردر و قره‌چقه که در نزدیکی باجگیران قرار دارند توانسته‌اند از تسهیلات بازارچه مرزی باجگیران استفاده کنند و سایر روستاها به دلیل دوری و رابطه نداشتن با مرکز بخش، علاقه‌ای به استفاده از تسهیلات بازارچه مرزی ندارند. به این دلیل تعداد افراد بومی استفاده کننده از بازارچه بسیار اندک است حتی مسئولین بازارچه و بخش‌داری منطقه تاکنون از

- سرمایه‌داران و تجار خارج از منطقه باجگیران برای صادرات کالا از طریق بازارچه و واگذار کردن غرفه‌های آن به این تجار و سرمایه‌داران شهری استفاده کرده‌اند.
- ۲- عدم سرمایه کافی و ناآشنایی مردم بومی منطقه نسبت به فرهنگ تجارت: مردم این منطقه که اکثراً دامدار بوده و از درآمد کافی برخوردار نیستند. روستاهایی از بازارچه استفاده می‌کنند که بیش از ۹۰٪ دامدار بوده و نسبت به فرهنگ تجارت بیگانه هستند. این مردم به دلیل فقدان فرهنگ تجارت و همچنین سرمایه کافی به صورت ابزاری در دست سرمایه‌داران شهری و دلالتان محلی قرار گرفته و کالاهای مورد نیاز آنها را در قبال دریافت پول بسیار کمی (کمتر از ۲۰۰۰ تومان در روز) وارد می‌کنند.
- ۳- صادرات کالاهای نامرغوب: در ابتدای بازشدن مرز کالاهای نامرغوبی به دلیل فعال نبودن موسسه استاندارد و با بسته بندی نامناسب از طریق مرز به کشورهای آسیایی مرکزی صادر شده است. نامطلوب بودن این کالاها باعث عدم رغبت مردم این منطقه نسبت به کالاهای ایرانی شده و تمایل چندانی برای استفاده از این کالاها ندارند.
- ۴- عدم تبلیغات مناسب: برای بازاریابی در کشورهای آسیایی مرکزی تبلیغات مناسبی در بازارچه مرزی نشده است. و اکثر مردم این منطقه راجع به این بازارچه مرزی اطلاع چندانی ندارند. عدم تبلیغات باعث کاهش تعداد استفاده کنندگان از این بازارچه شده است.
- ۵- دولتی بودن بازارچه مرزی ترکمنستان و در مقابل پيله و بودن بازارچه باجگیران: بازارچه مرزی ترکمنستان در منطقه باجگیران در اختیار دولت ترکمنستان است و این دولت از نزدیک با معرفی کردن یک نفر بر کار بازارچه نظارت دارد. از طرف دیگر بازارچه مرزی باجگیران پيله‌وری است و در نتیجه مردم بومی نمی‌توانند کالاهایی را به صورت تهاتری که از اهداف اصلی بازارچه‌ها است با طرف مقابل معامله کنند. و مردم بومی فقط از امتیازات بخشی از صادرات توسط تجار استفاده کرده و فقط به کار واردات کالا می‌پردازند. این ویژگی باعث عدم رونق کالاهای تولید محلی و در نتیجه عدم رونق بازارچه شده است.
- ۶- حذف امتیازات و شرایط خاص بازارچه مرزی باجگیران: تا سال ۱۳۷۸ این بازارچه از شرایط خاص در بین بازارچه‌های مرزی کشور برخوردار بوده است. این ویژگی باعث رونق بازارچه شده و به محض حذف آن با کاهش رونق روبرو شده است.
- ۷- صادرات چمدانی: اتباع کشورهای آسیای مرکزی تا سقف ۱۰۰۰ دلار می‌توانند کالاهایی را بدون دادن عوارض از طریق مرز باجگیران با خود خارج کنند. این صادرات کالا که به صادرات چمدانی معروف شده است باعث کاهش رونق بازارچه مرزی شده است. مردم این مناطق

بجای استفاده از تسهیلات بازارچه مرزی سعی می‌کنند کالاهای مورد نیاز خود را از طریق صادرات چمدانی تامین کنند.

۸- لغو روادید: جمهوری اسلامی ایران برای اتباع کشورهای آسیای مرکزی رویداد را لغو کرده است. بطوری که اتباع این کشورها بدون گرفتن ویزا می‌توانند وارد ایران شده و به هر جا که می‌توانند سفر کنند. این مسئله باعث شده است که این مردم برای تامین نیازهای خود به شهر مشهد سفر کرده و کالاهای خود را خریداری کنند آنها که می‌توانند این کالاها را با قیمت مناسب‌تری از مشهد تامین کنند علاقه‌ای به خرید بازارچه مرزی باجگیران ندارند.

۹- اقتصادی نبودن مدیریت بازارچه: مدیریت بازارچه بر عهده استانداری‌ها وزیر نظر وزارت کشور است این مدیریت که بیشتر سیاسی است تا اقتصادی، باعث عدم کارایی مناسب و رونق بازارچه‌های مرزی باجگیران شده است. وجود مدیریت اقتصادی در بازارچه‌ها باعث برنامه ریزی و طرح‌های بهتر شده و رونق بازارچه‌ها را در پی خواهد داشت.

۱۰- از همه مهمتر تداخل وظایف و عدم تجانس در نحوه عمل میان سازمان‌های ناظر بر اداره بازارچه و بالاخره رواج شیوه‌های بروکراتیک در اداره بازارچه‌های مرزی است. این تداخل وظایف باعث ناهماهنگی بین عوامل بازارچه شده و بازارچه‌ها را از اهداف خود دور کرده است. این تداخل وظایف وقتی با رواج شیوه‌های بروکراتیک در بازارچه‌های ایران و رشوه‌گری در دو طرف همراه ترکمی بوده باعث رکورد بازارچه مرزی باجگیران شده و از رونق آن کاسته است.

۱۱- تصمیم‌گیران سیاسی: یکی دیگر از موارد مهم در کاهش یا افزایش مبادلات مرزی نقش تصمیمات سیاسی است که از طرف مسئولین دو کشور گرفته می‌شود. مثلا تا سال ۱۳۷۸ هماهنگی مسئولین دو کشور و دادن امتیازات زیاد به این بازارچه باعث رونق و همین تصمیمات از این سال تا سال ۱۳۸۱ کاهش مبادلات را در پی داشت. این تأثیر تصمیمات سیاسی و تصمیم‌گیران سیاسی و اهمیت آنها را بخصوص در مناطق مرزی در زمینه رونق و یا رکود این مناطق می‌رساند.

همه این عوامل در بازارچه مرزی باجگیران باعث رکورد این بازارچه از سال ۷۸ تا ۸۱ شده و با برطرف شدن برخی مشکلات شاهد رونق آن هرچند در سطح پایین تر و با افزایش اندک نسبت به سالهای اولیه آن شده است.

نتیجه‌گیری

دولت‌ها، بویژه آنهایی دارای سرزمین گسترده و تنوع جغرافیایی و فضایی وسیع بوده و از سویی دارای تعدد و تنوع همسایگان به همراه ویژگی‌های خاص می‌باشند، به طور طبیعی در هر فضایی از مناطق مرزی دارای نوع خاصی از رفتار می‌باشند.

ایران که در عمل به تفکیک توسعه و امنیت از یکدیگر قایل بوده ولی گاهی به صورت موردی به توسعه در جهت ایجاد امنیت توجه نموده است از جمله چنین کشورهایی است که با توجه به سیاست‌ها و رفتار کشور مقابل تصمیماتی را در جهت مناطق مرزی خود اتخاذ می‌نماید.

بازارچه مرزی باجگیران بازارچه‌ای پیله‌وری است که فعالیت خود را از سال ۷۵ شروع کرده و در سالهای اولیه فعالیت خود با رونق زیادی همراه بوده است. در این سالها که این بازارچه از شرایط خاص بخاطر اهمیت آسیای مرکزی برخوردار بوده است، همراه با افزایش عملکرد روبرو بوده است. بعد از سال ۷۸ به دلیل حذف این امتیازات و شرایط این بازارچه و همچنین دلایل دیگر از جمله صادرات چمدانی، لغو روادید، تبلیغات نامناسب، فقدان فرهنگ تجارت، پراکندگی روستاها و عدم تمایل آنها به استفاده از بازارچه دوری از مرکز و... دچار رکورد شده و از رونق آن بسیار کاسته شده است.

با وجود آنکه اهداف اصلی این بازارچه‌ها جلوگیری از مهاجرت و قاچاق کالا بوده، ولی این بازارچه نتوانسته است به این اهداف خود برسد. بطوری که تاکنون فقط ۳ روستا از ۳۴ آبادی دارای سکنه بخش از این بازارچه استفاده کرده‌اند. هر چند که مردم این روستاهای استفاده کننده ایجاد بازارچه را مفید ارزیابی می‌کنند. خود بازارچه به ایجاد اشتغال زیادی نسبت به جمعیت مرکز بخش کمک کرده است ولی چون این اشتغال در سطح بخش صورت نگرفته و فقط مرکز بخش و روستاهای نزدیک آن را دربر می‌گیرد، انتظارات را برآورده نکرده است. در زمینه کاهش و یا جلوگیری از قاچاق نیز این بازارچه موفق عمل نکرده بلکه حتی باعث رونق قاچاق کالا از طریق معبر عمومی و رسمی کشور شده است. بطوری که اغلب روستائیان استفاده کننده از بازارچه از پرداخت عوارض امتناع کرده و دور از دسترس کارکنان بازارچه گمرک و نیروی انتظامی کالاها را وارد می‌کنند.

در پایان اینکه مناطق مرزی دورترین مناطق پیرامونی از مرکز می‌باشند، به همین دلیل عقب‌مانده‌ترین و محروم‌ترین این مناطق هستند. توسعه مناطق مرزی در جهت آسایش و امنیت این مناطق با زیرساخت‌های لازم آن در درون یک نظام فضایی منسجم و یکپارچه طراحی شده، میسر است. بین عوامل جغرافیایی، جمعیت و فعالیت در مناطق مرزی روابطی برقرار است که این روابط یک ساختار و نظام فضایی را تشکیل می‌دهند. توسعه و آمایش مناطق مرزی مستلزم درک

پیچیدگی‌های فضایی، کالبدی، تعادل منطقه‌ای و ابعاد متنوع دخیل در این مناطق می‌باشد و صرفاً با ایجاد بازارچه‌های مرزی آنهم بدون مکان یابی صحیح نمی‌توان به این مهم دست‌یافت. و در نهایت اینکه باز این سیاستمداران و مسئولین و تصمیمات آنها است که تأثیر مستقیمی بخصوص در مناطق مرزی گذاشته و فضا را تغییر می‌دهد.

منابع

۱. آمار بازارچه مرزی باجگیران (۱۳۸۴)، ثبت آمار (۱۳۸۴_۱۳۷۵).
۲. آقابخشی، علی (۱۳۶۳)، فرهنگ علوم سیاسی (انگلیسی به فارسی)، تهران: انتشارات تندر.
۳. احمدی پور، زهرا (۱۳۷۶)، همکاری منطقه‌ای، پیش شرط توسعه و امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران، همایش توسعه و امنیت عمومی، جلد دوم، تهران: وزارت کشور (معاونت امنیتی و انتظامی - اداره کل امنیتی).
۴. اداره کل مقررات صادرات و واردات بازرگانی مصوبه شماره ۵۰۹۷۳ ت ۵۱۱۴۴۳! وزارت بازرگانی.
۵. اداره کل مقررات صادرات و واردات وزارت بازرگانی، مصوبه ۳۳۲۲۱ مورخ ۱۳۷۷/۵/۱۸ وزارت بازرگانی.
۶. اداره کل مقررات صادرات و واردات بازرگانی. مصوبه ۳۳۳۹۲. وزارت بازرگانی.
۷. بازارچه‌های مرزی، اهداف اولیه، واقعیت امروز - ۲: روزنامه کیهان، اردیبهشت ۱۳۸۲.
۸. پرسکات، جی.وی (۱۳۵۸). گرایش‌های تازه در جغرافیای سیاسی. ترجمه‌ده میرحیدر. دانشگاه تهران.
۹. تصویب نامه کمیسیون اقتصاد هیات دولت. مصوبه شماره ۸۰۰۱ ت ۷۲ ک مورخ ۱۳۷۲/۵/۲۴.
۱۰. روشندل، جلیل (۱۳۷۴). امنیت ملی و نظام بین‌الملل. سمت. تهران.
۱۱. وزارت بازرگانی (۱۳۸۴)، ساختار مبادلاتی بازارچه‌های مرزی و نقش آن در بازرگانی و اقتصاد مناطق مرز نشین، مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی.
۱۲. سازمان بازارچه‌های مرزی استان خراسان (۱۳۸۱).
۱۳. سرشماری نفوس و مسکن (۱۳۷۵)، شهرستان قوچان.
۱۴. شکیبایی، علیرضا. احمدی، علی محمد (آذر ۱۳۷۸)، قاچاق کالا، علل و آثار شاخص‌های اندازه‌گیری آن. مجموعه مقالات سومین همایش ملی بررسی پدیده قاچاق کالا و پیش‌گیری از آن. دانشگاه تربیت مدرس. آذر ۱۳۷۸.
۱۵. کمیته فنی ستاد تنظیم اقتصاد وزارت اقتصاد و دارایی (۱۳۸۰)، جزوه بررسی روند تشکیل بازارچه‌های مرزی و تحلیل وضعیت فعلی آنها. وزارت اقتصاد.
۱۶. گزارش سیاسی - اجتماعی بخش باجگیران (۱۳۷۷)، جزوه موجود در فرمانداری قوچان مرداد.

۱۷. گمرک مرزی باجگیران (۱۳۸۱). دفتر ثبت آمار.
۱۸. ماهنامه اقتصاد (بهمن ۱۳۸۰)، چون و چرای بازارچه‌های مرزی. مصاحبه علی رضایی معاون دفتر هماهنگی امور اقتصادی استانداریهای وزارت کشور. سال چهارم. شماره ۳۶.
۱۹. محمد پور، علی (۱۳۸۱). بازگشایی مرزها و تأثیر آن بر مناطق مرزی، نمونه موردی: باجگیران در مرز ایران و ترکمنستان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه تربیت مدرس.
۲۰. محمودی، علی (۱۳۷۹). موانع و مشکلات بازارچه‌های مرزی در توسعه منطقه‌ای. مطالعه موردی مناطق شمال و شمال غرب کشور. موسسه پژوهش‌های بازرگانی.
۲۱. مرکز آمار ایران. جمعیت شهرهای ایران طی دوره ۴۰ ساله (۷۵-۱۳۳۵). مرکز آمار ایران. تهران. ۱۳۷۹.
۲۲. مشاهدات محقق در منطقه.
۲۳. مصاحبه با مدیر بازارچه، مدیر گمرک و بخشدار باجگیران و شورای روستایی روستای مجاور مرز (فروردین ۱۳۸۱).
۲۴. مصوبه ۱۸۲۷۵ ت ۲۱۳ ۷۱۵۲۰ هیات محترم وزیران کمیسیون اقتصاد هیات دولت.
۲۵. مقررات صادرات و واردات و جداول ضمیمه آن (مرداد ۱۳۸۰)، تهران اداره کل مقررات و صادرات وزارت بازرگانی چاپ و نشر بازرگانی.
۲۶. وزارت جهاد کشاورزی قوچان. دفتر طرح و برنامه.
۲۷. ونکی، سعید. نقش اقتصاد در تامین امنیت ملی. تازه‌های اقتصاد. شماره ۷۴.
28. Jones, Philip, N. & Wild, Trevor (1994), *Opening the Frontier: Recent spatial Impacts in the Inner_german Border Zone; Regional Studies*, vd.28.3.
29. Smoke, Richard and Kostunov, Andrei (1985), *Mutual Security: a new Approach to Soweit- American Relation*, New York: Martin's press.
30. Webster's New World Dictionary (1957).
31. Refrence: <http://www.moc.gov.ir/BorderShops.htm>